

אחינו הרחוקים

היושבים בירכתי ארץ רוססיא צפונה.

„כל מי שספק בידו למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למושב ואינו מחזיר – כל דמין שנשפכין בישראל נשפכין על ידו! שנאמר: ואתה בן-אדם צופה נתתיך ונוי' ואתה כי הזהרת את הרשע מלמד שכל ישראל ערבין זה בזה. אם תאמר: אותם שנים ושבעים אלף שנהרנו בנבעת בנימין, מפני מה נהרנו? היה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם וינביהו בנדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עירותיהם של ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לענלוק, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים וילמדו אותם דרך ארץ בשנה, בשנים, בשלש, בארבע בחמש עד שישבו ישראל בארצם – יתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם כלה, שברא מסוף העולם ועד סופו! הם לא עשו כן; אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם כל אחד ואחד רץ לכרמו ולזיתו ואומר: שלום עלי לנפשי שלא להרבות הטורח... וכשעשו בנבעת בנימין דרכים מכוערים ודברים שאינם ראויים יצא הקב"ה להחריב את העולם פולו ונפלו מהם שבעים ושנים אלף. ומי הרג אותם? סנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס עמהם!"

(סדרה ח' מנחה בילקוט שופטים פ"ה).

על גל ה"שאלות" הצבור ומנה כאבן שאין לה הופכין ב"היכל הספרות" העברית אני בא להוסיף עוד גרניר אחד, עוד שאלה אחת חדשה. אל נא יתנני הקורא לאיש שונה הבלים החושב כי גם הסופר העברי, כסופר מסופרי אוה"ע, הוא גדל כה רוב העליליה ובירדו לשפוך מרותו על העם ולעשות עליו רושם קיומי, רושם אשר לא יהיה כקצף על פני המים כי אם ישאיר אחריו עקבות בעולם החיים; לא! יודע אני כי אין כהו של הסופר העברי אלא בפה ואין כהה של הספרות העברית אלא בדרוש; לא נכהד ממני כי מכל המין ה"שאלות" הרבות אשר עוררו סופרינו במכה"ע מאז ההלה "תקופת השאלות" עד היום, לא זכתה לע"ע גם אחת להפסתר כהלכה; ויודע אני כי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה ובמקום שהוא הסר הכל הסר. ואם ישאלני הקורא: „אם כן למה תיגע לריק ותשחית דבריך אתה להנם וללא הועיל?" על השאלה הזאת אוכל רק להשיב: אכן רוח הוא באנוש! הרוח הזה הציקני עתה לרבה, בהיות השאלה שאני בא לדון בה שאלה גדולה הנוגעת בתייחורו של מאות אלפי ישראל, ואין אדם שליט בכה לכלא את הרוח! ומדי אמר להשליך העט מירי ככלי אין-הפץ בו תבא הרוח (זוהי הרוח המצויה אצל סופרינו...) ותלחש

באוני: דבר דבריך, עוצה ודברה כי יש אזנים קשובות. . . ואמנם הפעם תשגבני תקותי כי דברי לא ישובו ריקם, כי לא אל האינליוגנטים שלנו לא אל הגענטלמנים המשכילים „בני הדור החדש” שבהם יפה רק במליצות והנם אך נאה דורשים, לא אל אלה שמעמם כבר פג וריהם נמר, כי אם אל אחינו שלומי אמוני ישראל אשר לבם, לב עברי עודנו דופק בקרבם ודמם לא נצטנן ולא נתקרר — אליהם אני פונה. וע"כ אקוה כי לא ישובו דברי ריקם, כי אם עשו את אשר הפצתי והצליחו אל אשר שלהתים.⁽¹⁾

במדינת רוססיה הגדולה אשר בה רוב אחינו נחתים, בירכתי-הארץ צפונה נמצאו כשבועים אלף משפחות ישראל אשר נשארו שמה מעת שלחו בפשע עמי בימי ילדותם אל ארץ גזרה הזאת. היהודים האלה מפורזים והמפורדים בהמשה ועשרים פלכים המתחלקים להמשים ומאתים ערים גדולות. אחד ממובי אחינו⁽²⁾ אשר היה שם לרגל מסחרו לפני שנים עשרה שנה, הביא אתו ידיעות סתמיות מספר משפחות היהודים הגלויות לו, לפי מספר ערי הפלך; ואיוזה מהן אביא פה לדוגמא:

מספר המשפחות	בפלך	מספר המשפחות	בפלך
167	אופא	512	יארעסלאוו
449	ארינבורג	209	קאסטרנא
—	מאשקענט	668	ניזני
—	קאזאלינסק	347	קאזאן
100	באק	229	פערמא
—	באטום	—	וויאטקא
—	פעטערזאווירסק	—	אמסק
143	פענוע	—	טאמסק
174	טאמבאוו	—	אירקוטסק
7789	פערברורג	404	סימבירסק
2585	מאסקווא	479	סאסארע
2057	פסקאוו	404	סאראטאוו
—	סמאלענסק	568	אסטראהאן
—	אכאל	1422	נאוו-גאראד
—	הארקאוו	1020	טווער
		387	וולאדימיר

המספרים המעטים האלה שהבאתי פה לדוגמא אינם מדויקים היטב. ואף גם זאת, מאז נאספו המספרים האלה כבר עברו י"ב שנה ובמשך הזמן הזה בל"ס פרצו וירבו בארץ, ואל נכון יעלו עתה היהודים האלה שם למספר רב

(1) החמר למחמרי זה (רשימה הסתמיסחית וכו') לקוח ממכתב גביר נדיב אחד מ' א' ל' י' ה', הוקד על חקנות ישראל, שהרין לרב אחד; והמכתב הזה בא לידי עס לרור מכחזיו הדועים (ע' כמי ס' ב' ז' 104 ע"כ שורה ליה—ו). —
(2) הוא הגביר הנכבד מ' א' ל' י' ה' מסטיב, הנזכר.

מאד. ואלה צאן אדם, אשר נשאר נאמנים לעמם ולדתם הם רק חלק קטן מכל היהודים אשר נדחו שמה בלדותם, רק כשליש פ"צ, ושבעים פ"צ מהם נטו בלדותם מאחרי דת אבותיהם ויעזבו אמונתם אשר, על דברת היינע, איננה אמונה כי אם — אסון... ואם כי רבים מאלה שזכרון ימי ילדותם לא נמחה מעל לוח למע וצבעי היהדות עוד לא נשטטשו כלה מעל התמונה הקרושה שראו עיניהם בבית אבותיהם שבו לדתם ולאמונתם העתיקה לעיני השופטים, באמרו: "נערים היינו בלא דעת ונלכד נלכדנו ברשת זו טמנו לגלגלי בשנות קדם לעזוב את אמונתנו אשר בה נולדנו וראינו חיים ועל ברכיה גדלנו ומאורה שאפנו רוח מבריא, רוח היהדות האמתית — ועתה התעוררנו בלב שלם לשוב אל צור חצבנו והשופטים הנאמנים בהכרים צדקת טענותיהם יחקרו וידרשו ויוציאו לאור צדקתם ומשפטם כזהרים; בכ"ז יש הרבה מהם הנהשבים על הדת השלטת וגם הם יהודים גמורים בסתר אהלם ודבוקים באהלי אבותם בלבם — הנה במסתרים תבכה נפשם כי אנוסים הם להסתיר אמונתם ואינם יכולים להיות יהודים גמורים, יהודים כשרים לעין רואים... וכל זה בא להם באשמת בני הרור העבר אשר השלו את נפשם על שקר לאמר: "אם נמסור נערים גדולים לעבודת הצבא והלבו והיו לעם אהר, במי יהיה הקולר תלוי? הלא בראשנו אנו! ואולם אם הילדים הקטנים ילכו בשרירות לבם וילמדו ארחות פרוץ והיינו נקיים מפשע רב, ודינם כדון קטן אוכל נבלות..." "הה, קול דמי הצאן האבדות האלה צועק אלינו מעמקי התהום! — יקרא ה' ע. מנהמת לבו במכתבו — ונוסף על דם אבותיהם אשר נאספו בלא עתם ביגון ואנחה מגול משפט וצדקה בידי ראשי קהלותיהם בימים ההם... ומי יודע אם לא כל הצרות אשר סבלנו מאז ועד עתה, אם לא שבט המשפט הוא בעד העול הזה! ומי יודע עד מתי יקום העון הזה למטה זעם עלינו?!"

אך לא לזכור עונות ראשונים ול"החם את התבשיל שכבר נצטנן" באתי עתה. המועד לתהות על הראשונות — כבר עבר. ואפילו אם נוציא אנהות המשברות כל גופו של אדם לא תועילנה מאומה לתקן את המעוות אשר עותו ראשונים, כי מעות לא יוכל לתקון הוא. לא על אלה שכבר יצאונו ואינם נדאג, כי אלה לא ישובו אלינו עוד — כי ע"כ "נשכח הרעות הנראות אשר עשו לנו מהרסינו ומהריבנו ברור העבר, כי הנעשה אין להשיב" — אבל על אלה המעטים (כשליש פ"צ) אשר, ברוך השם, נשארו נאמנים לדתם, והם, אהה! — גם הם כצאן נוטשים על ההרים בכל הפלכים הרשומים לעיל ואין להם רועה ומנהל, לא רב ולא מורה ועושים לתומם ככל העולה על רוחם; אין מחזיק בידיהם לבל יעשו מרחה! אין איש יורה להם דעה בעניני או"ה ואין מבין שמועה בכל יתר עניני היהדות וחקי הדת! הנם הולכים השכים ואין נוגה להם — ומה תהא אחריתם?! אהה! איכבה נכל וראינו באבן רבבות נפשות נקיים הנמקים בעון הרור החולף? אחינו החורדים, ר' עליהם יהיו, מרקקים במצוה קלה כבחמורה, נכונים להרג על ערקתא דמסאני, מוכנים ומוזמנים להרעיש ארץ ושמים על כל מנהג של שטות שאין לו שום מקור ושרש בתורה אך לדבר הגדול הזה, לחוק ברקי בית ישראל לבצור ולשגב חומת הדת; לקדם

פני הרעה לבל תפולנה תהתיקן, לדבר הזה העומד ברומו של עולם היהדות באמת — אין איש שם על לב! לבי יתר בקרבי וכל עצמותי תרעדנה בזכרי, כי אחינו האמללים האלה שלחו לעזאזל תחתינו ונפשם היתה כפר נפש בנינו — ואין איש מכל אלופינו הרועים, נוטרי כרם ד' צבאות, חולה עליהם להטיב את מצבם המורה! ואם תהרש נהריש בעת הזאת נהמא המאה גדולה — המא הרומה (לפי דברי הח"ל) לעון פלגש בנבעה!!!

* * *

אחינו הנגרים בירכתי ארץ רוססיה צפונה הם אנשיהיל אשר גדלו על ברכי הוריהם עפ"י מנהגיהם בהפלכים האלה בלי כל רגשדתי ובלי שום הנוך; אלה הם העקריים ואליהם נלוו עוד אנשים רבים הפשים, כמו סוהרים ובעלי מלאכה מארצנו אשר התישבו שמה איש וביתו זה כמה, אחינו אלה יודעים את זמנם ומכירים את מקומם ומתנהגים לפי מנהגי המקום שבאו לשם, ואיש לא ישים מועקה בנפשם ולא יקנאו בהם הנוצרים. אבל — דרכי היהדות אבלות שם באופן נורא מאד! ואם לא נקדם פני הרעה בעוד מועד עתידה התורה שתשתכח מהם לגמרי ואז לא תועילנה כל העצות שבעולם להחזירם למוטב... „אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" ואחינו ההם היושבים בארץ לא זרועה בזרע התורה לא יוכלו בעצמם למלאות הסיונם וגם אינם יודעים את אשר הם חסרים לנפשם. זה שנים רבות לא נמצאו בכל הגליל הזה רבנים מורי הוראה. הבנים גדלים פרא, הנם רקים ופוחזים ואינם יודעים אפילו אות אחת בתורה והיהדות זרה להם לגמרי. ומאין ידעו הנערים את עמם, אם ספר תורתם כספר ההתום להם? ומי יורה להם דעה? אחר היה אברהם אבינו ש„נעשו לו שני כליות כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה..."⁽¹⁾

והמכשלה הזאת — תחת ידינו היא! אנחנו עם ישראל נקראים נוי קדוש „ממלכת כהנים" וזהי מטרתנו: ללמד דעת אלהים. חלילה לנו להעלים עין מאחינו אלה, כי — אחינו הם, עצמנו ובשרנו. ועליכם רועי ישראל החובה מטלת לדאוג לעתידות היהדות. שימו לבכם עליה, עוצו ודברו, כי לא עת לחשות היא! באה העת לדאוג בעד רבבות אחינו אלה, לדאוג לקיום דתם ולקשר אחדותם; ואם לא עתה — אימתי?!

הדבר היותר נחוץ לאחינו הרחוקים ההם לאסוף חרפתם ולהטיב מצבם הרוחני הוא: ליסד בכל ערי יהודה וישראל אשר בצפון ארץ רוססיה בתי ספר; אבל לא בתי ספר כעין אלה שיסדה חב"ת כ"ח בארצות המורה (עם כל הכבוד אשר ירשה לבנו להחברה הרוסמה הזאת — הנה „האמת נתנה להאמר") אשר היהדות נחשבה שם לשפחה נחרפת, ולמודי דת ישראל — כאופן החמישי לעגלה, כי אם בת"ס עברים, במלא מובן המלה, שבם יורו להתלמידים לקח בתנ"ך ותלמוד (ומה טוב היה אם על יד בת"ס האלה יוסרו גם בת"ס

⁽³⁾ ציל פניה.

ללמד מלאכת יד ואומנות, שגם זה נהוץ מאד) עם שאר ידיעות נחוצות; ואז יש תקוה כי הדור הבא יהיה יהודים כשרים היודעים את עמם ואת דתם. — ועצתי כי רועי ישראל יִזְעֻזוּ יהדוּ ויבחרו מִקְרֵב הישיבות ברוסיא צעירים לימים בעלי תורה אשר לשון הארץ אתם (באופן שיוכלו לתרגם את הלמודים העבריים בלשון רוסיא, שבה אחינו ההם מדברים) שימה בפיהם ולשלחם בערי רוסיא הצפונית ליסד את בתי־הספר לתלמידים ולהורות לקת. ואין ספק כי אחינו הרחוקים יקבלו אותם בסבר פנים יפות וגם את שכרם לא יקפחו.

* * *

רועי ישראל! דבר גדול נתן לכם הזמן להראות בו את כחכם; מקום רחב ידים נפתח לכם לפקה על צרכי אחיכם — אל נא תאחרו את השעה הרצויה ואל נא יהי הדבר הזה, שבו תלוי קיום היהדות, קל בעיניכם! זכרו דברי הכמיני הקדושים כי „כל מי שספק בידו למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מהזיר — כל דמין שגשפכין בישראל נשפכין על ידו!“ זכרו זאת והתאוששו — וד' יהי בעזרכם לבצע מעשיכם.

יִדְאֵל, כחדש מנחם אב, תרמ"ט.

סיר מינשעה.

על ישראל וספרותו בנאליציה

הבו לכם אנשים.

מי כעם ישראל גוי אחר בארץ אשר הספרות היא נשמת אפו ולכל בה היי רוחו? אם נזכור ימות עולם, נבין שנות דור ודור לא נפגש ולא נמצא עם אשר שקר על דלתי הספרות ובה שם כל מעינו כהעם יוצא ירך יעקב. למן העת אשר קדוש ישראל הופיע מהר פארן ובימינו אש דת למו; בהפרידו בין בני אדם ונבולות עמים הציב, ויבחר בישראל כי יהיה לו לסגולה וליעקב אמר: „אתה חבל נחלתי“, ובקולות וברקים הוצבים להבות אש שם לו חק ומשפט ויתן לו תורתו, תורת אמת הנצבת לעד לעולם כימי השמים על הארץ, הספר הראשון מימי קדומים, אשר הדרת השיבה והזקנה עליו חופפת, העמוד התוך אשר כל בתי הספרות עליו נשענים — מני אז היה עם ישראל לעם הרוח, עם הספר, עם אשר תורתו אומנתו, עם אשר ישום לילות כימים ללמוד, להגות, לכתוב, לרשום, לחבר ולדבר.

אז בהיות עוד כבוד ישראל חדש אתו, עת ישב על ארמתו, ארמת הקדש, עת היו לו עוד כל שכיות החמדה: ירשלים תפארת הערים על תלה בנויה,